

Kültür ve İletişim

culture&communication

Yıl: 25 Sayı: 49 (Year: 25 Issue: 49)

Mart 2022-Eylül 2022 (March 2022-September 2022)

E-ISSN: 2149-9098

2022, 25(1): 288-292

****Kitap Eleştirisi****

Özgür Yılmaz*

Dijital Kapitalizm Çağında Marx'ı Yeniden Okumak

Fuchs, C. (2021). *Dijital Kapitalizm Çağında Marx'ı Yeniden Okumak* (Çev. Diyar Saraçoğlu). NotaBene: İstanbul.

Prof. Dr. Christian Fuchs Avusturalı bir sosyologdur. Fuchs, halen Westminster Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları bölümünün başkanlığını yapmaktadır. Çalışma alanları “eleştirel dijital sosyal medya çalışmaları, internet ve toplum, medya ve iletişimin ekonomi politiği, enformasyon toplumu teorisi, toplumsal teori ve eleştirel teori”dir (About Me, 2020). Fuchs; lisans ve yüksek lisans öğrenimini Viyana Teknoloji Üniversitesi Bilgisayar Bilimi bölümünde tamamlamış, tezini *Enformasyon Toplumunda Kendini Örgütlenme* başlığıyla savunmuştur (CV, 2020: 1). 2000–2002 yılları arasında yine aynı okulda doktora öğrenimini tamamlayan Fuchs’un doktora tezi, *Teknolojik Etkenlerin Özel Sosyolojik Düşüncesiyle Birlikte Ekonomik Kriz Teorisi’nde Evrimci Sistem Teorisi’nin Görünümleri* başlığıyla savunulmuştur (CV, 2020: 2).

Fuchs; Westminster Üniversitesi’nde İletişimin Ekonomi Politiği, Sosyal Medya ve İnternet’in Eleştirel Teorisi, İletişim ve Medya Çalışmalarına Yaklaşımlar, İleri Bağımsız Çalışma ve Sosyal Medya Araştırma Projesi derslerini okutmaktadır (CV, 2020: 3). Fuchs, Avrupa Birliği (AB) tarafından desteklenen birçok araştırma projesinin yöneticiliğini yürütmektedir. Ayrıca birçok derginin kuruculuğunu üstlenirken, birçok uluslararası yayının yönetim kurulunda yer almıştır. Aynı zamanda uluslararası konferansların organizasyon komitelerinde bulunmuştur. Fuchs halen

* İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Doktora Programı Öğrencisi
Orcid no: 0000-0003-3020-8550, ozguryilmaz955@gmail.com

Avrupa İletişim Araştırmaları ve Eğitim Vakfı'nın (ECREA), Avrupa Sosyoloji Derneği'nin (ESA), Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Derneği'nin (IAMCR), Medya İletişim ve Kültürel Çalışmalar Derneği'nin (MeCCSA) yönetim kurullarında yer almaktadır (CV, 2020: 14).

Dijital Kapitalizm Çağında Marx'ı Yeniden Okumak kitabı ilk olarak *Rereading Marx in the Age of Digital Capitalism* adıyla, Pluto Press tarafından 2019 yılında yayımlanmıştır. Eser, Diyar Saraçoğlu tarafından Türkçeye çevrildikten sonra ise 2021 yılının mayıs ayında, NotaBene Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Eser giriş ve sonuç bölümleri de dahil olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin başlıkları ise şu şekildedir:

1. Giriş: Dijital Kapitalizm Çağında Marx'ı Yeniden Okumak
2. Enformasyon Çağında Marx'ın *Kapital*'ini Yeniden Okumak
3. Marx'ı Eleştirel Teknoloji Sosyoloğu Olarak Yeniden Okumak
4. Marx'ı Eleştirel İletişim Kuramcısı Olarak Yeniden Okumak
5. Dijital Kapitalizm Çağında Marx'ı Yeniden Okumak: Endüstri 4.0 ve Dijital Alman İdeolojisi Olarak Endüstriyel İnternet
6. Dijital Kapitalizm Çağında Marx'ı Yeniden Okumak: Michael Hardt ve Antoni Negri'nin *Meclis* Kitabı Üzerine İncelemeler
7. Sonuç.

Kitabın gövdesini oluşturan ikinci, dördüncü, beşinci ve altıncı bölümler Fuchs'un daha önce yayınlanan makalelerinden oluşurken üçüncü bölüm kitap için yazılan yeni bir bölümdür. Kitabın ilk bölümünde günümüz kapitalizminin niteliği tartışılmaktadır. Fuchs bugün yaşanan kapitalizmin içeriğini "dijital kapitalizm" olarak adlandırmaktadır. Bu adlandırmaya göre dijital kapitalizmle birlikte farklı kapitalizm biçimleri de yaşanmaktadır: Finans kapitalizmi, hiper-endüstriyel kapitalizm, kriz kapitalizmi, otoriter kapitalizm, neoliberal kapitalizm, hareketlilik kapitalizmi, küresel kapitalizm (Fuchs, 2021: 11).

"Enformasyon Çağında Marx'ın *Kapital*'ini Yeniden Okumak" başlığını taşıyan ikinci bölümde yazar, dijital kapitalizmin yarattığı eşitsizlikleri ele almaktadır. Fuchs, dijital kapitalizmin niteliğine ilişkin bir tartışma yürütürken aynı zamanda Karl Marx'ın *Kapital* (1867/2019) eserinin bir yorumunu da sunmaktadır. Buna göre Fuchs, Marx'ın *Kapital*'inin "Medya, iletişim, kültür" alanlarında yeterince incelenmediğini dile getirmektedir (Fuchs, 2021: 18). *Kapital*'in dijital iletişim mecraları üzerinden

okunması fikrini tartışan Fuchs, Marx'ın bugünkü kapitalizmin içeriğini öngördüğünü ifade etmektedir (Fuchs, 2021: 38).

Eserin üçüncü bölümü, Marx'ın eserlerinin dijital kapitalizm içinde önemini kaybetmediğini; aksine önem kazandığını tartışmaktadır. Bu düşünceye göre Fuchs, Marx'ın teknolojiye yaklaşımının bugüne uyarlanması gerektiğini düşünmektedir. Bu yapıldığında, dijital kapitalizmin Marksist incelemeleri için gereken kuramın unsurları; “İnsanlıktan çıkarma, yabancılaşma, sabit [ve] değişmez sermaye, görelî artı değer üretimi, emeğin sermaye tarafından gerçek içerilmesi, üretici güçler ile üretim ilişkileri karşıtlığı, genel zekâ, iş bölümü, sosyal sorunlar, teknoloji ve sınıf mücadeleleri, teknolojinin çelişkileri/teknoloji ve toplum diyalektiği, teknoloji ve komünizm” şeklinde öne çıkmaktadır (Fuchs, 2021: 65-66). Dijital kapitalizme Marksist bir yaklaşım, böylelikle dönemin eşitsizliklerine karşı olarak bir dijital komünizm önermektedir. Dijital komünizm; “gerekli emek zamanının minimuma indirilmesini, serbest zamanın maksimuma çıkarılmasını ve demokratik bir kamusal alanın oluşmasını sağlayan demokratik ve katılımcı dijital medya biçimlerini gerektirir” (Fuchs, 2021: 68).

Kitapta yer alan dördüncü bölüm, “Marx'ı Eleştirel İletişim Kuramcısı Olarak Yeniden Okumak” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, Marx'ın özellikle *Grundrisse* (1857–1858/2018) eserindeki “genel zekâ” tartışması ele alınmaktadır. Genel zekâ kavramı, bilginin ana üretken güç olarak görülmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Virno, 2021). Fuchs, bu bölümde Marx'ın genel zekâ mefhumuyla dijital kapitalizmin ortaya çıkışını örgütlediğini ifade etmektedir (Fuchs, 2021: 91).

Kitabın beşinci bölümünde, son dönemde gündemde olan endüstri 4.0 kavramı tartışılırken, yapay zekâ ve robotik teknolojilerin emek süreçlerine etkisi de ele alınmaktadır. Buna göre, otomasyon süreçleri emeğin değersizleşmesine yol açarken, bu değersizleşme kendini vasıfsızlaşma, niteliksizleşme, gözetim ve denetimin artışı ile açığa vurmaktadır (Fuchs, 2021: 96). Otomasyon süreçlerinde en dikkat çekici olan nokta; robotların insanlar gibi muhalefet etmeyeceği, işsizlik ve ücret kesintilerine tepki göstermeyeceği, daha iyi çalışma koşulları için mücadele etmeyecekleri şeklindedir (Fuchs, 2021: 113). Robotların yaygınlaşması şimdilik yavaş ilerlese de emeğin değersizleşmesinin gelecekteki durumu düşündürücüdür.

Kitabın altıncı bölümünde ise Michael Hardt ve Antoni Negri'nin *Meclis* (2017/2019) adlı kitabı dijital kapitalizm bağlamında okunmaktadır. Fuchs'a göre

Hardt ve Negri, dijital kapitalizmi bugünün kapitalizminin hegemonik biçimi olarak görmektedirler (Fuchs, 2021: 125). Hardt ve Negri'nin dijital kapitalizmi hâkim biçim olarak görmeleri, onların ekonomi politik okumalarını da biçimlendirmektedir. Bugünkü konjonktür; otomasyon, dijitalleştirme ve dijital algoritma aşamaları ile ilerlemiştir. Böylelikle sömürü ve mülksüzleştirme paralel bir seyir izlemiştir. Dijital kapitalizmle birlikte dönüşen sömürü süreçleri, toplumsal hareketleri de biçimlendirmektedir. Toplumsal hareketler, dijital teknolojileri aktif olarak kullanmaktadır (Fuchs, 2021: 130). Fuchs'a göre *Meclis*, bugünün sol stratejilerini ve taktiklerini analiz etmekte oldukça başarılıdır (2021: 138).

Sonuç olarak kitap, Marksist teori içinde son dönemde önemli bir yer tutan, kapitalizmin dönüşen niteliği hakkındaki tartışmalara özgün bir katkı sağlamaktadır. Bu tartışmalarda öne çıkan kavramlar; "dijital kapitalizm, bilişsel kapitalizm, bilgi kapitalizmi, yenilik kapitalizmi, tekno-kapitalizm ve bilgi teknolojisi (IT) kapitalizmi" kavramlarıdır (Akçoraoğlu, 2019: 527). Fuchs, bu kitabıyla birlikte "dijital kapitalizm" kavramının kullanılmasını tercih etmiştir. Ancak Fuchs, dijital kapitalizmi, kapitalizmin yeni bir evresi olarak kurgulamaktan ziyade, başka kapitalist ilişkilerle birlikte, aynı anda yaşanan bir süreç olarak görmektedir. Bu analize göre tek bir hâkim kapitalizm biçimi yoktur. Fuchs'un belirttiği gibi kapitalizmin bu farklı boyutları etkileşim halinde olsa da bugün için söylenebilecek olan, dijital kapitalist ilişkilerin hegemonik olduğudur. Bu iddianın en temel gerekçesi ise bilgiye dayalı –gayri maddî– ekonominin "sermaye oluşumu toplamında maddî ekonomiyi" geçmesidir (Boutang, 2015: 304). Dolayısıyla kitap boyunca Fuchs tarafından önerilen dijital komünizmin ve bu kavramdan hareketle dijital sınıf mücadelelerinin, dijital kapitalist paradigmanın hâkim olması temel alınarak anlam kazanacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- ABOUT ME. <https://www.westminster.ac.uk/about-us/our-people/directory/fuchs-christian>, Erişim Tarihi: 22.12.20.
- Akçoraoğlu, Alpaslan (2019). “Yeni Kapitalizm’ Teorileri, Dijital Devrim ve Türkiye Kapitalizmi.” *Mülkiye Dergisi*, 43(3), 525-575.
- Boutang, Yann Moulier (2015). “Bilişsel Kapitalizm ve Ücret İlişkisinin Yeni Kodlama Biçimleri” (Ed.) Carlo Vercellone. *Bilişsel Kapitalizm Post-Fordist Dönemde Bilgi ve Finans Çev.*, Durdu Kundakçı. Otonom Yayıncılık: İstanbul.
- CV, <http://fuchs.uti.at/cv> (Erişim Tarihi: 22.12.20).
- Fuchs, Christian (2021). *Dijital Kapitalizm Çağında Marx’ı Yeniden Okumak*. Çev., Diyar Saraçoğlu. NotaBene: İstanbul.
- Hardt, Michael ve Antonio Negri (2019). *Meclis*. Çev., Akın Emre Pilgir. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Marx, Karl (2018). *Grundrisse*. 4. Baskı. Çev., Sevan Nişanyan. Birikim Kitapları: İstanbul.
- Marx, Karl (2019). *Kapital I-II-III*. 12. Baskı. Çev., Mehmet Selik, Nail Satlıgan, Erkin Özalp. Yordam Kitap: İstanbul.
- Virno, Paolo. (2021). “Genel Zekâ Üzerine”. Çev. Nalan Kurunç. *Terrabayt*. <https://terrabayt.com/dusunce/genel-zeka-u%CC%88zerine-paolo-virno/> (Erişim Tarihi: 02.07.21).